

ספרים * ספרים * ספרים * ספרים

חיי אלכסנדר זייד - בספר לדור הצעיר

מאת שולה לפיד

"שומר ישראל" מאת אליעזר שמאלי. הוצאת "מסדה".

ילדים בכל התקופות מהפשיים בספרים דמויות ומצבים שיוכלו להזדהות איתם. כאשר הגיע ב"תרפ"ה המורה הצעיר אליעזר שמאלי לכפר גלעד, גילה כי ילדי הקבוצה מואסים בסיפורים על שדי-כנים ובטלנים, מלמדים והנוונים. החל כותב למענם סיפורים על ה"שומרים בארץ ישראל, על מלחמתיהם בשודדים וברוצחים ועל חיי עבודה של הקלאים עבריים. את החומר לסיפוריו שאב מפיו הוריהם של הילדים: מניה שוחט ו"סבא" אליהו אליוביץ, רבקה ניסי-זוב, מנחה פורמגלי ואלכסנדר זייד.

אלכסנדר זייד

באותה עת כבר היה זייד כבן ארבעים, שריד בודד משבט אנשי-גבורה אשר יסד את מסדר השומרים "בר-גיורא", שקדם ל"שומר". המעבו מחיי הנדודים ושמירה לחיי קבע ב"קבוצה עלו לזייד במאמץ רב. קשה היה לו ללכת בתלם שנחרש על ידי אחרים. יום אחר קם, אסף את בני משפחתו והצטרף לקבוצת הרועים ב"יער שיך אבריק. שמאלי היה באותה עת מורה ב"בשר" שליד חיפה ונהג לסור עם תלמידיו אל קבוצת הרועים. "התנחלות" זו, בתנאים קשים בראשיתיים, עוררה אותו לכתוב את "אנשי בראשית", שנהפך מאז לנכס בספרות הילדים העברית.

עתה, כמעט ארבעים שנה לאחר מכן, כתב אליעזר שמאלי את "שומר בישראל", שבו הוא מספר על מה שי קדם להתנחלותם של "אנשי בראשית": על ילדותו של זייד, עליתו ארצה וראשית דרכו בה ולבסוף - על הרצחו.

קשה כיום לתפוס את ממדי ה"גבורה הנהשפים ב"שומר בישראל". בעידן זה של הקציבי בטחון, ביטוח בריאות, חודעת תוונה הכוללת את

כל אבות המזון וויכוחים על איכות ההסברה המינית בבתי הספר... אלי" עור שמאלי איננו מטיף, חלילה. הוא מספר בפשטות - אף כי בהערצה - סיפור חיים שממנו משתקפת בכל הדרה תקופה שבה היו הנפילים ב"ארץ.

אלכסנדר זייד נולד בסיביר, לשם הוגלה אביו לעשרים וחמש שנים על מרידה במלכות. אשתו הראשונה של אביו וששה מילדיו נרצחו והוא נשא לו תחתיה סובוטניקית שהיתה לאם ליחומתו האחת וילדה לו את אלכסנדר ואת שרה.

אלכסנדר זייד גדל בכפר גדול ש"היה מיושב כולו בסובוטניקים בני משפחה אחת אשר היו עובדי אדמה בקיץ וציידים בחורף. כאן למד לדהור על סוסים ולקלוע למטרה ולעבוד את האדמה. בהיותו בן שלוש עשרה חמו ימי גלותו של אביו והוא חור לוילנה עירו. מפאת מחלתו של האב נכנס אלכסנדר לבית מלאכה למתכות ולמד בו משהו גם על המפלגות הציוניות.

כאשר מבקר הרצל בעירו, הוא מת-ליט לעלות ארצה ועושה כן בלא שחאה בידו תעודה כלשהי או פרוטה לפרטה. ביום העבודה הראשון שלו בזכרון יעקב הוא מוכה על ידי ערביים ונמלט כל עוד נפשו בו לשפיה. כאן מחזקת חיה-שרה חנקין את גופו וישראל שוחט את רוחו. כאן הוא מת-וודע לרחל ינאית וליצחק בן-צבי, למגיה ולישראל שוחט, המפיהים בו תקוות חדשות על משקים שיתופיים ושומרים עבריים.

בחדר קטן בפרדס ליד יפו מתכנני סים חבריו בתרס"ח ומקימים אגודה ששמה "בר-גיורא" ומתחיל כיבוש ה"שמירה במושבות העבריות מידי ה"שומרים הערביים והצ'רקסים.

כיוון שהברי האגודה החליטו לחיות חיים שיתופיים במשק הקלאי, יסדו בסג'רה את הקולקטיב השיתופי ה"ראשון בארץ. בימי מלחמת העולם הראשונה, שהם ימי "האינקוויזיציה התורכית" לשומרים, הוא יושב בתל עדשים עם אשתו וילדיו. הוא נצוד על ידי חסן בק, מעונה באכזריות ובורח רכוב על סוסתו המפורסמת "דומיה". משפחות השומרים מהליטות להקים ישוב הקלאי שיהיה בית ל"אלמנות וליתומים של השומרים ו"מייסדות את כפר-גלעד. במקום זה, ששני שלישים מילדיו היו יתומים, מתוודע אליעזר שמאלי לזייד, ומתחיל לכתוב את הדברים שהוא שומע מ"פיו ועל אודותיו. הוא מלווה אותו, כאמור אל הנער שמול הר אליהו (שיך אבריק, ב"אנשי בראשית"). אך רק עתה, בספרו החדש, הוא מתאר את סופו המר, בשנת תרצ"ח. רוצחו של זייד נתגלה על ידי ה"הגנה" והיא שפטת אותו ונקמה את דמו באקדח ה"מאוזר" שקיבל אלכסנדר זייד מידי יוסף טרומפלדור. בשיך אבריק הציבו לזכרו של זייד אנדרטה של אבן, ואליעזר שמאלי הקים ל"שומר ב"ישראל" יד משלו, מוחשית, בשרי-ודמית, אשר אי אפשר להזדהות איתה בגלל כחה הפיסי והנפשי הגדול, אך אפשר להחרפק עליה באהבה ולשאוב ממנה כח ועידוד.

"שומר בישראל" ייהפך מן מסתם לאחד מספרי ה"קלאסיקה" לבני הנעוריים, שכן הוא ספוג כל-כולו אהבת מולדת ואהבת אדם, אהבת אדמה ו"אנשי-אדמה וכל אלה שזורים בסיפור ער ומרתק. מתאים לקריאה לבני עשר ולמבוגרים.